

Barbara Cyrek

Uniwersytet Jagielloński
cyrek.barbara@gmail.com
ORCID: 0000-0002-3270-6548

SPRAWOZDANIE Z III KONFERENCJI NAUKOWEJ Z CYKLU „LUSTRO MEDIÓW” PT. „SOCIAL MEDIA – OD WOLNOŚCI SŁOWA DO MOWY NIENAWIŚCI”, GDAŃSK, 8 LISTOPADA 2019 R.

W obliczu radykalizowania się dyskursów oraz nieustannej dyskusji nad kwestiami wolności wypowiedzi i niezawisłości mediów mowa nienawiści stanowi istotny element rozważań nad współczesną kulturą. Można ją zdefiniować jako upubliczniąną przemoc werbalną i wyraz nienawiści kolektywnej, adresowanej do takich zbiorowości, do których nie przynależy się z tytułu swobodnie wybieranych przekonań¹. Granica między wolnością słowa a mową nienawiści jest niezwykle cienka, nie dla wszystkich sytuuje się w tym samym miejscu, przez co niejednokrotnie bywa negocjowana. Te dwie kategorie, choć rozłączne, nierzadko są ze sobą utożsamiane, zaś ich współlistnienie we współczesnych mediach stanowi przedmiot licznych sporów. Okazją do pochylenia się nad tymi problemami stała się III Konferencja Naukowa z cyklu „Lustro mediów” pt. „Social media – od wolności słowa do mowy nienawiści”, która odbyła się 8 listopada 2019 roku w Europejskim Centrum Solidarności w Gdańsku.

„Lustro mediów” to rozpoczęty w 2017 roku cykl corocznych konferencji poświęconych zagadnieniom komunikacji społecznej i mediów. Wydarzenia te są okazją do wymiany myśli i poglądów, a wśród zaproszonych gości znajdują się zarówno uznani przedstawiciele świata nauki, jak i początkujący badacze oraz praktycy. Tematem przewodnim III odsłony było funkcjonowanie wolności słowa i mowy

---

¹ Na podstawie: S. Łodziński, *Problemy dyskryminacji osób należących do mniejszości narodowych i etnicznych w Polsce*, Wydział Analiz Ekonomicznych i Społecznych Kancelarii Sejmu, Biuro Studiów i Ekspertyz, Raport nr 219, 2003, s. 5, http://biurose.sejm.gov.pl/teksty_pdf_03/r-219.pdf (dostęp: 19.11.2019).

nienawiści w mediach społecznościowych, jednak organizatorzy² przyjęli szeroką perspektywę, pozwalając uczestnikom na omawianie problemów wykraczających poza *social media*.

Obrady plenarne otworzył prof. zw. dr hab. Tomasz Goban-Klas referatem zatytułowanym *Leszek K. – argumenty przeciw nienawiści*, w którym przybliżył filozofię Leszka Kołakowskiego w zakresie walki z nienawiścią. Te filozoficzne podstawy dotyczące tego, czym nienawiść jest i dlaczego należy jej przeciwdziałać, stały się kanwą dla dalszych obrad, do której niejednokrotnie odwoływali się kolejni prelegenci.

Reprezentujący Uniwersytet SWPS prof. dr hab. Klaus Bachmann wygłosił referat zatytułowany *Fake news, hate speech – stare wino w nowych bukłakach?*, w którym scharakteryzował tytułowe zjawiska w kontekście historycznym. Prelegent przywołał przykłady tego, z jaką łatwością w przeszłości obwiniano technologię o rozmaite niepożądane działania, choć z perspektywy czasu zarzuty te mogą wydawać się arbitralne. Powinniśmy mieć to na uwadze, nim obarczymy winą charakter współczesnych mediów i technologii komunikacyjnych o rozprzestrzenianie się mowy nienawiści i *fake newsów*. Wykład profesora Bachmanna był ciekawą lekcją pokory i ostrożności w formułowaniu wniosków, ze szczególnym uwzględnieniem faktu, iż korelacja nie oznacza wcale związku przyczynowo-skutkowego.

Profesor Gunnar Heinsohn opowiedział zebranych o rozmaitych motywacjach nienawiści wobec imigrantów. W referacie zatytułowanym *Global migration as a cause of fear and hate* prelegent przedstawił liczne statystyki dotyczące imigrantów na świecie – zarówno współcześnie, jak i w perspektywie historycznej. Dane tego typu bywają przez media prezentowane wrywkowo, poza kontekstem, co służy manipulacjom i może być powodem szerzenia treści o charakterze nienawistnym.

Kolejny referat sesji plenarnej poświęcony był manipulacjom informacyjnym w telewizji. Profesor zw. dr hab. Stanisław Jędrzejewski z Akademii Leona Koźmińskiego wygłosił prelekcję zatytułowaną *Z zimną krwią... Jak TVP opowiada o Polsce*, w której przytoczył przykłady materiałów informacyjnych emitowanych w telewizji publicznej.

Dr hab. Michał Bilewicz, prof. Uniwersytetu Warszawskiego, opowiedział o badaniach nad uwrażliwianiem użytkowników mediów. W referacie pt. *Psychologia mowy nienawiści. Od desensytyzacji do sensytyzacji* prelegent przedstawił społeczną zmianę w postrzeganiu treści o charakterze nienawistnym – coraz więcej aktów przemocy werbalnej postrzeganych jest jako zjawiska niebędące przejawem mowy nienawiści. Można to jednak zmienić, uwrażliwić użytkowników mediów, uświadamiając ich, jak bardzo słowa mogą ranić tych, do których są kierowane.

Przed zakończeniem pierwszej części obrad plenarnych głos zabrała prof. zw. dr hab. Agnieszka Kasińska-Metryka, reprezentująca Uniwersytet Jana Kochanowskiego

---

² Uniwersytet Jagielloński: Instytut Kultury; Instytut Spraw Publicznych; Instytut Dziennikarstwa, Mediów i Komunikacji Społecznej; Uniwersytet Gdański: Instytut Filozofii, Socjologii i Dziennikarstwa; Europejskie Centrum Solidarności; Pomorski Instytut Naukowy im. Profesora Brunona Synaka.

w Kielcach. Prelegentka opowiedziała o pracach nad książką *Słowa jak kamienie*³, której niedawne wydanie okazało się niełatwym wyzwaniem – ze względu na delikatny temat publikacji proces wydawniczy nie obył się bez perturbacji.

Druga część obrad plenarnych rozpoczęła się prelekcją prof. zw. dr hab. Terezy Sasińskiej-Klas, która opowiedziała o społecznym fenomenie mowy nienawiści w sferze publicznej. Następnie profesor zw. dr hab. Marek Sokołowski z Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego zaprezentował studium przypadku wypowiedzi medialnych Magdaleny Ogórek i Rafała Ziemkiewicza. Prelegent omówił między innymi przykłady ich wpisów z Twittera.

Profesor Politechniki Gdańskiej dr hab. Jan Kreft wygłosił prelekcję *Ani mru, mru! Czyli trudne życie hejtera na łasce Facebooka i nadzieje na przyszłość*. Zwrócił w niej uwagę na rolę algorytmicznej cenzury, która jest narzędziem niezbędnym w dobie wykładniczego przyrostu danych w cyberprzestrzeni. Wielkie korporacje, kryjące się za dominującymi serwisami internetowymi, walczą o utrzymanie tożsamości „organizacji technologicznych” – nie zaś medialnych – by uniknąć odpowiedzialności za treści generowane przez użytkowników. Współcześnie wiele jest głosów postulujących o to, by Google czy Facebook ponosiły odpowiedzialność za publikowane tam treści. Profesor Kreft przedstawił jednak – często przemilczane – możliwe negatywne skutki takiego stanu rzeczy.

W sesji plenarnej głos zabrał również profesor Uniwersytetu Jagiellońskiego dr hab. Rafał Maciąg. Prelegent omówił problemy, z jakimi boryka się współczesna wiedza w kontekście obserwowanego obecnie rozwoju technologii. Referat zainspirował uczestników konferencji do żywej dyskusji nad kondycją współczesnej wiedzy.

Dalsza część obrad konferencji została podzielona na sesje naukowe. Wygłoszone prelekcje podejmowały tematy hejtu, mowy nienawiści i propagandy, nie tylko w mediach interaktywnych.

Zagadnienie funkcjonowania wolności słowa oraz mowy nienawiści w *social mediach* było przedmiotem licznych prelekcji. Profesor Politechniki Koszalińskiej dr hab. Jan Kania omówił problem reagowania młodzieży szkolnej na przemoc werbalną w mediach społecznościowych. Szerzej o usieciowieniu relacji wśród małoletnich mówiła Ewa Miłoszewska-Podrażka, reprezentująca Uniwersytet Gdański. O kontrowersjach w *social mediach* w kontekście tego, dla kogo są one opłacalne, opowiedziała Anna Miotk z Uniwersytetu Warszawskiego. Dominika Popielec z Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego przedstawiła zjawisko *social media muckrakingu*.

Zainteresowanie prelegentów wzbudziło także zagadnienie hejtu. Monika Hapek omówiła wyniki przeprowadzonych przez siebie badań, w których szukała odpowiedzi na pytanie, czy użytkownicy internetu potrafią rozpoznać hejt pisany na zlecenie, będący elementem strategii aktorów medialnych. O sposobach Grety Thunberg na walkę z internetowym hejtem opowiedział Michał Pałasz.

---

³ A. Kasińska-Metryka, R. Dudała, T. Gajewski (red.), *Słowa jak kamienie: mowa nienawiści, kłamstwo, agresja w sieci. Kompendium wiedzy o języku w życiu publicznym*, ToC, Kraków–Nowy Targ 2019.

Dokonawszy analizy medialnej działalności młodej aktywistki, wyodrębnił on kilka strategii neutralizowania hejtu.

Wielu prelegentów poświęciło uwagę kwestiom propagandy oraz mowy nienawiści w komunikowaniu politycznym. Katarzyna Kamińska-Korolczuk analizowała te zjawiska na przykładzie komunikatów publikowanych przez partię nowej prawicy w RFN. O historycznych i współczesnych problemach z opisem zjawiska propagandy opowiedział Jacek Wojsław. Komunikowanie polityczne w mediach społecznościowych było przedmiotem rozważań Magdaleny Danek. Profesor Uniwersytetu Mikołaja Kopernika dr hab. Magdalena Mateja wygłosiła referat poświęcony funkcjonowaniu satyry politycznej w nowych mediach.

III Konferencja Naukowa z cyklu „Lustro mediów” stała się okazją do wymiany obserwacji i wniosków na temat kondycji współczesnej kultury medialnej, nie tylko w Polsce, ale i na świecie. W wydarzeniu wzięło udział kilkudziesięciu prelegentów reprezentujących ośrodki naukowe z całego kraju – a wszystkich ich wystąpień nie sposób przybliżyć w jednym sprawozdaniu. Prowadzone podczas konferencji rozważania oscylowały wokół tytułowych zjawisk wolności słowa i mowy nienawiści, lecz również kwestii hejtu, propagandy, inicjatyw społecznych, a także – co ważne – ich psychologicznych podstaw i filozoficznych założeń. Omawiane zjawiska dotyczyły nie tylko mediów społecznościowych, ale też reportaży, telewizyjnych programów informacyjnych czy transmisji nadawanych na żywo. Dowodzi to, że problematyka mowy nienawiści dotyka licznych obszarów medialnej codzienności.